

gazel-i müzeyyel, üç tahmîs, kırk dört tarih, 355 gazel, iki terciibend, kırk beş kıta, yirmi dört rubâî, 182 müfred ve beş lu-gazdan meydana gelmektedir. Sadece İstanbul kütüphanelerinde otuz sekiz nüshası bulunan divanın sekiz nüsha üzerinden karşılaştırmalı bir neşri Turgut Karacan tarafından gerçekleştirilmiştir (bk. bibl.). Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshası (TY, nr. 2901) Müstakim-zâde hattıyla olup tashih ve ilâveler dolayısıyla değerli bir yazmadır. **2. Zafernâme.** II. Süleyman zamanında Avusturya seferine çağrılan Kırım Hanı Selim Giray adına yazılmıştır. *Gazânâme* ve *Selîm-nâme* olarak da anılan eserin bazı kaynaklarda Kaçanık ya da Macar seferiyle ilgili olduğu söylenir de Selim Giray'ın kazandığı Prekop zaferini anlatır. 426 beyitlik mesnevi Ebûzzîyâ Mehmed Tefvik (İstanbul 1299, 1311), ayrıca Turgut Karacan tarafından incelemeyle birlikte (Sivas 1991) yayımlanmıştır. **3. Edhem ü Hümâ.** Yarım kalmış olan bu mesnevide Belh şehrinde sakalık yapan Edhem adındaki gencin hükümdarın kızı Hümâ'ya olan aşkı anlatılır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 2901) Sâbit külliyyatı içinde en geniş nüshası yer alır. **4. Derenâme (Hâce Fesâd, Söz Ebesi).** Müstehcen bir ilişkiyi konu alan 169 beyitlik mesnevide tasvirler ve benzetmeler çok kabadır. Mesneviyi Turgut Karacan bir broşür halinde yayımlamıştır (Sivas 1990). **5. Berbernâme.** Turgut Karacan tarafından neşredilmiş (Çevren, XVII/76 [Mart-Nisan], Pıstine 1990) doksan sekiz beyitlik bu müstehcen mesnevide Ali adında bir berber çırağının aldatılarak bir eğlenceye alet edilmesi anlatılır. Şairin *Amrî-Leys* adlı kırk üç beyitlik manzumesi Amr b. Leys adlı padişahla bir sipahi arasında geçen ilginç konuşmaları içerir (Sivas 1990). Şairin son üç mesnevisi divanının yazma nüshalarında da mevcuttur (İÜ Ktp., TY, nr. 1318, 2901, 3288; TSMK, Hazine, nr. 877, 901, 1620, Bağdat Köşkü, nr. 163; Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 522/1). Kaynaklarda Sâbit'in bir hadîs-i erbaîn tercümesi ve şerhi yazıp 1120'de (1708) III. Ahmed'e sunduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sâbit, *Derenâme (ya da) Hâce Fesâd ve Söz Ebesi* (haz. Turgut Karacan), Sivas 1990, hazırlayanın girişi; a.mlf., *Divan* (haz. Turgut Karacan), Sivas 1991, hazırlayanın girişi; a.mlf., *Zafernâme* (haz. Turgut Karacan), Sivas 1991, hazırlayanın girişi; a.mlf., *Edhem ü Hümâ* (haz. Turgut Karacan), Sivas 1991, hazırlayanın girişi; Hammer, *GOD*, IV, 46-49; Gibb, *HOP*, IV, 14-29; M. Hancıç, *Miradziya Sâbitâ Uzıçanına*, Sarajevo 1940, tür.yer.; Smail Balić, *Das Unbekannte Bosnien*,

Wien 1992, s. 251-252; Ferid Kam, "Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlîlî İntikâdî Mütâlaat", *Pe-yâm-ı Sabah*, sy. 1119, 1126, 1133, 1140, 1146, İstanbul 1922; J. Rypka, "Sâbit's Ramazânîje: Herausgegeben, Übersetzt und Erklart", *Islami-ca*, III/4, Leipzig 1928, s. 435-478; a.mlf., "Les Müfredât de Sâbit", *Ar.O*, XVIII (1950), s. 444-478; a.mlf., "Supplément aux Müfredât de Sâbit", a.e., XX (1952), s. 347-350; Alja Bejtic, "Pjesnik Sabit Alaudđin Uzicanin", *Anali GHB*, II-III (1974), s. 3-20; Ömer Faruk Akün, "Sabit", *İA*, X, 10-14.

TURGUT KARACAN

SÂBİT el-BÜNÂNÎ

(ثابت البناني)

Ebû Muhammed Sâbit
b. Eslem el-Basrî el-Bünânî
(ö. 127/744)

Basralı muhaddis, âbid ve zâhid.

Tercih edilen görüşe göre 41 (661) yılında Basra'da dünyaya geldi. Sa'd b. Lüey b. Gâlib oğullarından Sa'd'ın annesi Bünâne'ye nisbet edilen Bünâne kabilesinin Basra'da yerleştiği mahallede doğduğu için Bünânî diye meşhur olmuştur. Küçük yaşta ders halkalarına katılmaya başladı. Abdullah b. Mugaffel, Ebû Berze el-Eslemî, Abdullah b. Zübeyr b. Avvâm, Abdullah b. Ömer b. Hattâb ve Enes b. Mâlik başta olmak üzere birçok sahabî yanında Ebû'l-Âliye er-Riyâhî, Mutarrif b. Abdullah, Ebû Osman en-Nehdî ve Ebû Bürde el-Eş'arî gibi pek çok tâbiiden hadis dinledi. Enes b. Mâlik'e kırk yıl talebelik ve arkadaşlık etti. Kendisinden Atâ b. Ebû Rebâh, Katâde b. Diâme, Humeyd et-Tavîl, Ma'mer b. Râşid, Şu'be b. Haccâc, A'meş, Hammâd b. Seleme, oğlu Muhammed b. Sâbit ve daha birçok muhaddis rivayette bulundu. Mizî onun râvisi ve talebesi konumunda bulunan 100'den fazla isim saymaktadır (*Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 344-346).

Tâbiîn tabakasının küçükleri arasında sayılan Sâbit kaynaklarda hüccet, kudve, şeyhülislâm gibi vasıflarla anılmış, ayrıca Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, İcîf, Ebû Hâtîm er-Râzî ve Nesâî gibi hadis münekitleriyle de değerlendirilmiştir. Enes b. Mâlik'ten rivayet edenler arasında İbn Şihâb ez-Zührî'den sonra en güvenilir iki râviden biridir (İbn Ebû Hâtîm, II, 449). Bazı kaynaklarda Sâbit'in hadis rivayeti açısından güvenilir olmadığını çağırıştıran nakiller yer almaktaysa da yapılan araştırmalar bu bilgilerin doğru olmadığını ortaya koymaktadır. İbn Adî, onun hadislerinde görülen zayıf noktaların kendisinden değil hadislerini rivayet eden zayıf ve meçhul râvilerden

kaynaklandığını söylemekte, güvenilir râvilerin rivayet ettiği hadislerinde herhangi bir tereddüt bulunmadığını belirtmektedir. Yaşadığı dönemde vaaz ve nasihatleriyle de meşhur olan (kâs) Sâbit'in, kussâsin hadisleri yeterince ezberleyip muhafaza edemedikleri şeklindeki anlayıştan dolayı hadiste zayıf olabileceği de ileri sürülmüştür. Ancak kendisinden en fazla hadis rivayet eden ve ondan gelen rivayetlerde birinci derecede güvenilir kabul edilen talebesi Hammâd b. Seleme, bazı hadisleri birbirine karıştırarak ve kelimelerin yerini değiştirerek hocasının bilgisini sınamış, Sâbit'in bütün değişiklikleri fark ederek tashih ettiğini bildirmiştir (Fesevî, II, 99; İbn Ebû Hâtîm, II, 449).

Günlerini genellikle oruçlu geçiren ve geceleri çok ibadet eden Sâbit için Bekir b. Abdullah el-Müzenî, "Devrin ibadete en düşkün insanını görmek isteyen Sâbit'e baksın" demiştir. Sâbit namaz ve oruç üzerinde önemle durmuş, bu iki ibadeti insan bedenini canlı tutan et ve kana benzetererek âbid olmanın iki temel vasfı olarak değerlendirmiştir. Enes b. Mâlik ile karşılaştığında elini tutar ve, "Bu el Resûlullah'ın eline dokunmuştur" diyerek onu öperdi. Zühd ve takvâ esasına dayanan hayat anlayışıyla tasavvuf hareketinin öncülerinden sayılan Sâbit el-Bünânî'nin bazı kaynaklarda 123 (741) yılında vefat ettiği nakledilmekteyse de oğlu Muhammed'e isnad edilen, 127'de (744) seksen altı yaşında olduğu halde Basra'da vefat ettiğine dair rivayet daha isabetli görünmektedir. Onun Muâviye b. Ebû Süfyan'ın hilâfeti döneminde doğduğunu söyleyen Zehebî de bu görüşü tercih etmiştir (*A'lâmü'n-nübelâ*, V, 220, 223). Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde yer alan Sâbit'ten 250 civarında hadis intikal etmiş olup Mâlikî fakih ve muhaddis Cehdamî, bunları *Müsnedü hadîsi Şâbit el-Bünânî* adıyla bir cüzde toplamış (*DiA*, VII, 225), ancak bu cüzden günümüze ulaşmadığına dair bir bilgi elde edilememiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 232-233; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 159-160; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, II, 98-99; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 449; İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 526-528; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 318-333; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârdî), I, 399-400; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 342-349; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 220-225; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 362-363; Safedî, *el-Vâfi*, X, 461; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 2-4; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 171-172; Alican Tatlı, "Cehdamî", *DiA*, VII, 225.

HASAN CİRİT